

- [за наук. ред. М.Д. Лесечка, А.О. Чемериса]. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.
16. Стиглиц Дж.Э. Экономика государственного сектора / Дж.Э. Стиглиц ; [пер. с англ. Г.М. Куманина]. – М. : Изд-во Моск. ун-та : ИНФРА-М, 1997. – 718 с.
 17. Теория политики : учеб. пособ. / [под ред. Б.А. Исаева]. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
 18. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса / Ю.А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр : Тихомиров, 1998. – 798 с.
 19. Толковый словарь русского языка : в 4 т. : собр. соч. [Электронный ресурс] / [под ред. Д.Н. Ушакова]. – М. : Адепт, 2004.
 20. Фарукшин М.Х. Политическая система общества [Электронный ресурс] / М.Х. Фарукшин // Политнаука: политология в России и в мире. – Режим доступа: <http://www.politnauka.org/library/teoria/farukshin.php>.
 21. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. Федорчак // Демократичне врядування : науковий вісник : Електронне наукове фахове видання. – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.
 22. Фінансовий механізм // Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/фінансовий_механізм.
 23. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) / В.В. Цветков – Х. : Право, 1996. – 164 с.
 24. Шамхалов Ф. Теория государственного управления / Ф. Шамхалов. – М. : Экономика, 2002. – 638 с.
 25. Энциклопедический словарь / [гл. ред. Б.А. Введенский]. – М. : Большая советская энциклопедия, 1954. – Т. 2. – 720 с.

УДК 323.212

ГРОМАДІВСЬКИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Турчинов І.Є.

аспірант Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

Theoretical approaches as to development and accumulation of community social capital have been generalized. The new approach to determination of the concept "community capital" has been proposed; its essence, content and specific features of its formation in the society have been identified.

Анотація

Узагальнено теоретичні підходи щодо розвитку та нагромадження соціального капіталу територіальної громади. Запропоновано новий підхід до визначення поняття "громадівський капітал". Визначено його сутність, зміст та особливості формування.

Ключові слова

Соціальний капітал, громадівський капітал, територіальна громада.

І. Вступ

Становлення місцевого самоврядування в Україні проходить складним шляхом. Передумов для такого розвитку подій багато, але одна з найголовніших – низький рівень самоорганізації населення, нездатність об'єднатися задля спільного вирішення нагальних проблем.

Кожна територіальна громада має певні ресурси, серед яких можна виділити: адміністративні, фінансові, соціальні, матеріальні, інтелектуальні, духовні, культурні, природні тощо. Соціальні зв'язки всередині громади є

не тільки елементом соціальної структури, вони також визначають певну спрямованість, мають своє значення, вагу та повинні сприйматись як певний капітал, тобто здатність до нагромадження, отримання прибутку у вигляді ефективної співпраці та розвитку.

Розгляд проблем соціального капіталу дає змогу виокремити ряд питань. Особливу ж увагу слід приділити соціальному капіталу, що уособлює людський фактор (духовний, інтелектуальний, організаційний, професійний) та фактор їх ефективної взаємодії, тобто довіри, добросусідство тощо. Дослідження ряду вчених свідчать, що співтовариства, які засновані й діють на основі довіри, сприяють реалізації людського потенціалу та, як наслідок, позитивно впливають на соціально-економічний розвиток. Саме тому особливої актуальності набувають проблеми формування та нагромадження соціального капіталу, що формується всередині територіальної громади.

Над проблемами соціального капіталу замислювалось багато вчених. Фундаторами цього напрямку вважають: П. Бурдье, М. Вулкока, М. Кессіді, Дж. Коулмена, Н. Лін, Дж. Лоурі, Д. Нараяна, Р.Д. Патнема, Р. Роуза, Дж. Тернера, Ф. Фукуяму, М. Шиффа. Соціальний капітал досліджували такі російські вчені: Е. Аврамова, М. Бажинов, І. Бурмикіна, В. Гельман, В. Пациорковський,

Н. Пліскевич, В. Радаєв, Л. Стрельникова, П. Шихіршов та ін. Серед вітчизняних дослідників слід відзначити напрацювання А. Бови, О. Демківа, О. Захарченко, Л. Климанської, А. Колодія, В. Корнілової, М. Лесечка, К.В. Павлюка, А. Розказова, Ю. Савка, О. Сидорчука, В. Степаненка, В. Сукачова, А. Ткачука та ін.

Однак й досі поза увагою науковців залишається питання соціального капіталу територіальних громад.

II. Постановка завдання

Метою статті є висвітлення ролі громадського капіталу у подоланні існуючих на місцевому рівні проблем.

Завданням роботи є визначення позитивних та негативних наслідків розвитку громадського капіталу, розгляд факторів розвитку та накопичення відповідного виду капіталу в суспільстві.

III. Результати

Згідно із Законом України “Про місцеве самоврядування”, територіальна громада являє собою жителів, об’єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільним об’єднанням жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [3, с. 1].

Громадівський капітал виступає одним з елементів соціального капіталу, особливістю якого є його формування, нагромадження та функціонування в межах певної адміністративно-територіальної одиниці, яка має свої органи управління.

Поняття “капітал” має давню історію використання та багато підходів до визначення. Втім, незважаючи на цю багатогранність, капітал завжди відрізнявся здатністю до нагромадження, участю в матеріальному виробництві та виробництві послуг, а також здатністю давати прибуток. Згодом виникають теоретичні розробки щодо інших, неекономічних форм капіталу: людського, культурного, символічного, соціального тощо.

Перші згадування терміна “соціальний капітал” ми можемо прослідкувати з 1916 р., коли виникла дискусія стосовно дослідження діяльності сільських шкіл, родинних зв’язків та зв’язків у громаді. Так, американський дослідник Л.Дж. Геніфан дійшов висновку щодо необхідності виховання доброї волі, братерства, симпатії серед людей, які утворюють соціальну одиницю в суспільстві [5, с. 125]. Наступне звернення до цього поняття зустрічається лише 40 років потому в дослідженнях із соціології міста. Ініціаторами цього стали канадські вчені Дж. Джейкобс, Е. Лузлі, Дж. Сілі та А. Сім у дослідженні добросусідських відносин у місті, а також економіст Г. Лоурі [7, с. 229].

Якщо звернути увагу на сутність поняття “соціальний капітал”, то не можна не пригада-

ти праці класиків соціології М. Вебера, Е. Дюркгейма, в яких значну увагу присвячено роздумам про значення довіри в суспільному житті. Зокрема, вони вважали, що за певних умов довіра може припинити бути індивідуальною якістю та поширитись на певну групу індивідів або суспільство в цілому. Цю проблематику у своїх працях розробляли видатні соціологи: Г. Зіммель, А. Токвіль, А. Шюц. Використання соціального капіталу в наукових колах було б неможливим без впливу дослідників теорії обміну, а саме: Р. Емерсона, М. Моса, Д. Хоманса, дослідників соціальних мереж – А. Радкліф-Браун та ін.

Поняття “капітал” як самостійну соціологічну концепцію почали розробляти у 1960-ті рр. Французький соціолог П. Бурдьє трансформував політекономічне поняття капіталу в поняття капіталу як суспільного визнання системи соціальних відносин. З появою його теорії дослідження соціального капіталу перейшло на якісно новий рівень. Йому вперше вдалося встановити взаємозв’язок між різними формами капіталу, а соціальний капітал був визначений як диференціювальний та конструюючий фактор соціальної поведінки. Згідно з визначенням П. Бурдьє, соціальний капітал – це сукупність фактичних та потенційних ресурсів, пов’язаних наявністю надійних соціальних мереж, або менш інституціоналізованих відносин на основі спільного знайомства та визнання [1].

Дж. Коулман відніс концепцію соціального капіталу у сферу економічного трактування соціальної дії й економічної поведінки, виходячи з його теорії раціонального вибору. За його розумінням, соціальний капітал є особливою формою відносин, що виникають за фактом періодично повторюваного персоніфікованого впливу між економічними суб’єктами та супроводжуються нагромадженням двосторонніх очікувань і зобов’язань [2, с.138]. На його думку, соціальний капітал є суспільним благом, але створюється раціональним індивідом задля досягнення власної мети. Цей процес є неможливим без соціального контракту, встановлених соціальних норм, обмінів та без існування певного рівня довіри.

Неабиякий поштовх у популяризації цього поняття зробили праці Р. Патнема, який відмовився від вузькоекономічного трактування соціального капіталу та перевів дослідження цього феномену у сферу суспільних благ. Саме така позиція знайшла подальше відображення у працях А. Портеса, Ф. Фукуями та інших дослідників. На їх думку, соціальний капітал нагромаджується в неурядових організаціях, асоціаціях, клубах, тому важливим елементом його вимірювання є використання індивідуальних індикаторів, таких як сила зв’язків, динаміка, кількість учасників організації тощо. Втім, цей

спосіб вимірювання позбавлений чіткої методики, об'єкт дослідження є досить вузьким, а кількість не завжди гарантує якість зв'язків усередині групи. Тому висновки Р. Патнема зустріли опір з боку соціологів, але виправдовувались економістами.

Залежність рівня соціального капіталу від якості соціальної політики досліджували Ф. Кіфер та С. Нек [7, с. 234]. Використовуючи різноманітні індекси "якості" державних інститутів, вони довели, що такі складові соціально-економічного життя суспільства, як довіра до державних інститутів, виконання законів, рівень громадських свобод та бюрократизованість, впливають на економічний розвиток держави. Дж. Тернер наголошує на тому, що соціальний капітал являє собою силу, що збільшує потенціал економічного та соціального розвитку за рахунок створення й розвитку соціальних зв'язків і моделей соціальних організацій [6, с. 138]. Р. Роуз розглядає соціальний капітал як сукупність формальних і неформальних мереж, що індивіди використовують задля виробництва та розподілення товарів і послуг [4, с. 24].

Таким чином, можна пересвідчитися, що це поняття має багато визначень і трактувань, що вказує на його багатогранність. Але незаперечним залишається той факт, що вплив соціального капіталу суспільства, під яким розуміються, перш за все, норми, які розділяються, та соціальні мережі, здатен підвищити ефективність спільних дій.

Особливої ж уваги, на нашу думку, потребують проблеми формування соціального капіталу на рівні окремої територіальної громади, оскільки саме громади є основними суб'єктами місцевого самоврядування.

Громадівський капітал має об'єднавчий, інтеграційний зміст та є, з одного боку, прагненням, а з іншого – вмінням застосовувати ефективні способи діяльності на основі координації та конвертації усіх видів капіталу задля досягнення сталого розвитку територіальної громади.

Об'єднавчий зміст громадівського капіталу полягає в здатності громади до прояву соціальної ініціативи, самоорганізації її членів задля вирішення спільних завдань, мобілізації синергетичного ефекту задля вирішення проблем територіальної громади. Отже, громадівський капітал сприяє процесу об'єднання окремих членів громади в єдиний злагоджений механізм, що працює на благо всіх.

Водночас громадівський капітал можна назвати ресурсом, потенціалом взаємодопомоги й довіри, що формується у відносинах зобов'язань і очікувань, взаємного визнання, колективізму та співробітництва.

Проявом громадівського капіталу є підвищення соціальної активності громадян,

зростання їх соціальної ініціативи та самоорганізації. Звернемо увагу на такі характеристики, як самоідентифікація членів громади, наявність у них спільної мети, завдань, а також спільного розуміння їх досягнення. Лише в такому разі територіальна громада стає реальним суб'єктом, а не об'єктом суспільних відносин, і відбувається це на основі громадівського капіталу.

Серед практичних наслідків формування громадівського капіталу можна виділити такі:

1. Спрощення можливостей щодо взаємодії між представниками громади та державними установами.

2. Зростання соціальної стабільності.

3. Зниження ряду витрат, що скорочуються завдяки спрощенню формальних механізмів координації (контракти, ієрархія, бюрократичні правила тощо).

4. Зменшення соціальної вразливості членів громади.

5. Збільшення можливостей доступу громадян до ресурсів, створених або таких, що належать громаді.

6. Налагодження соціального контролю за представниками девіантних груп.

7. Вирівнювання соціальних та економічних можливостей членів територіальної громади.

Проте громадівський капітал має й негативні ознаки, зокрема, може призводити до появи так званих "безбілетників", тобто паразитів (людей, які, користуючись ресурсами територіальної громади, не докладаючи зусиль до участі у вирішенні її проблем).

Однак, негативні фактори громадівського капіталу цілком можуть контролювати як органи управління, так і самі члени об'єднання.

Таким чином, важливим фактором посилення в суспільстві ролі громади є здатність до самоорганізації, кооперації населення. Формування громадівського капіталу є неможливим без високого рівня довіри всередині територіальної громади, готовності її членів до взаємодії один з одним.

Задля цього на рівні громади необхідно створити умови для вільного доступу до засобів масової комунікації, особливо місцевих. Українцям необхідним є процес залучення членів громади до процесу ухвалення та реалізації рішень, тим самим даючи можливість відчувати свою причетність та відповідальність до розвитку території. Це надасть поштовх до прояву соціальної ініціативи, об'єднання заради вирішення спільної мети.

IV. Висновки

Отже, громадівський капітал виступає неодмінною складовою підвищення ролі громади в державному управлінні. Він уособлює довіру, що виявляється між членами територіальної громади один до одного, та здатність спільно вирішувати складні завдання соціального й економічного розвит-

ку. У цій якості він може конвертуватися й у інші види капіталу, тим самим справляючи безпосередній вплив на всі сфери суспільного життя.

Територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, тому формування громадського капіталу є важливим фактором ефективного розвитку всього суспільства, створення умов для реалізації потенціалу кожного громадянина. Особливої важливості це набуває в складних умовах світової фінансової кризи, адже саме "вниз" мають зароджуватися імпульси для подолання більшості з існуючих у країні проблем.

Дослідження ж розвитку громадського капіталу в конкретних адміністративно-територіальних утвореннях буде предметом наших подальших досліджень.

Література

1. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – Т. 3. – № 5. – С. 60–75.
2. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 121–139.
3. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" : офіційне видання. – К. : Парламентське вид-во, 1997.
4. Роуз Р. Достижение целей в квазисовременном обществе: Социальные сети России / Р. Роуз // Общественные науки и современность. – 2002. – № 3. – С. 23–38.
5. Hanifan L.J. The Rural School Community Center / L.J. Hanifan // Annals of the American Academy of Political and Social Science. – 1916. – № 67. – P. 123–129.
6. Turner J. The Formation of Social Capital: A Multifaceted Perspective / J. Turner. – Washington, 2000. – P. 94–146.
7. Woolcock M. Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy / M. Woolcock, D. Narayan // The World Bank Research Observer. – 2000. – Vol. 15. – № 2. – P. 225–249.

УДК 352:353

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Чухно І.А.

здобувач Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

The main problem in the administration system of village development and directions of improvement institutional mechanism of public administration development of rural areas are considered.

Анотація

Розглянуто основні проблеми в системі управління розвитком села та визначено напрями вдосконалення організаційного механізму державного управління розвитком сільських територій.

Ключові слова

Сільські території, управління розвитком сільських територій, організаційна структура управління сільськими територіями.

І. Вступ

Сучасний стан українського села відзначається значними кризовими явищами в усіх сферах його життєдіяльності. У стані занепаду перебуває соціальна інфраструктура на селі, його економіка, майже відсутні заходи з вирішення екологічних питань, погіршується демографічна ситуація. Характерною для нашої держави протягом понад десяти років є тенденція до скорочення чисельності сільського населення й вимирання

сіл, кількість яких щорічно зменшується в середньому на 26 одиниць.

Наявні проблеми сучасного українського села значною мірою зумовлені неефективністю системи управління ним, яка існує на сьогодні, а також недоліками та помилками, що були допущені при трансформації аграрного сектора економіки країни та формуванні й реалізації аграрної політики держави попередніх років.

У зв'язку із цим актуальним вбачається дослідження сучасної системи управління розвитком сільських територій, зокрема організаційної структури органів управління ними, з виявленням основних її недоліків і переваг та розроблення пропозицій щодо її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що останнім часом питанням розвитку сільських територій і управління ними почали приділяти більше уваги. Зокрема, проблеми соціально-економічного розвитку села висвітлено в працях С. Бондар, Т. Бондар, Н. Новикової, О. Онищенко, М. Орлатого, І. Прокопи, П. Саблука, Н. Стоянець, О. Ціхановської, В. Юрчишина, К. Якуби та ін. Питанням зайнятості сільського населення, розвитку підприємництва на селі приді-